

РОЗДІЛ 1 ПОЛІТИЧНА КУЛЬТУРА ТА ІДЕОЛОГІЯ

УДК 316.722:[323.1:355.271(477)]
DOI <https://doi.org/10.32782/2663-6170/2024.36.1>

ПОЛІТИЧНА КУЛЬТУРА І КУЛЬТУРА ПОЛІТИКИ: ПОРІВНЯЛЬНИЙ АНАЛІЗ СУЧАСНОГО СТАНУ СУСПІЛЬСТВА В УКРАЇНІ

POLITICAL CULTURE AND CULTURE OF POLITICS: COMPARATIVE ANALYSIS OF THE CURRENT STATE OF SOCIETY IN UKRAINE

Цурканова І.О.,

*кандидат політичних наук,
доцент кафедри міжнародної економіки і соціально-гуманітарних дисциплін
Українського державного університету науки і технологій*

Радкевич Т.О.,

*кандидат філологічних наук,
доцент кафедри філософії та українознавства
Українського державного університету науки і технологій*

В даній статті було проведено дослідження щодо уточнення поняття «політична культура» та «культура політики» й доведено, що ці терміни, хоча і пов'язані, але не тотожні, і вони відрізняються між собою.

Авторами проаналізовано важливий аспект сучасного суспільства – політичну культуру, яка визначає сприйняття та участь громадян у політичних процесах. Особливу увагу приділено впливу російсько-української війни на політичну культуру та політичну свідомість громадян. Дослідження також охоплює зміни у культурі політики з боку влади, враховуючи важливі політичні рішення, що приймаються у військовий період.

З'ясовано, як українці сприймають та взаємодіють з політичними інститутами під час війни та проаналізовано рівень участі громадян у політичному процесі та яка їхня роль у формуванні політичної обстановки в сучасних умовах. У статті освітлюються аспекти соціально-політичної адаптації громадян у складних умовах воєнного конфлікту.

Підкреслюється значення політичної культури, як важливого чинника, що визначає політичне життя та взаємовідносини в суспільстві. Це дослідження спрямоване на розуміння та висвітлення важливих аспектів політичного ландшафту під час воєнного конфлікту та його впливу на сучасну політичну реальність в Україні.

Відмінність від інших досліджень полягає в тому, що дане дослідження фокусується на впливі політичної культури на розвиток суспільства в умовах воєнного стану. Висвітлюється специфіка українського політичного контексту та використовуються різноманітні методи дослідження.

Наукова новизна дослідження дає нове розуміння політичної культури та культури політики в сучасній Україні. Зазначено, що умови воєнного стану викликають необхідність витримки та взаємодії народу з владою для зміцнення політичної стабільності та консолідації суспільства.

Автори підкреслюють актуальність теми у зв'язку із складними викликами, перед якими опинилася Україна, і вбачають в розумінні впливу політичної культури на розвиток суспільства ключ до подальших політологічних та міждисциплінарних досліджень.

Ключові слова: політична культура, культура політики, влада, суспільство, демократія, війна.

In this article, a study was conducted to clarify the concepts of "political culture" and "politics culture" and it was proved that these terms, although related, are not identical, and they differ from each other.

The authors analyzed an important aspect of modern society – political culture, which determines the perception and participation of citizens in political processes. Special attention is paid to the impact of the Russian-Ukrainian war on the political culture and political consciousness of citizens. The study also covers changes in the culture of politics on the part of the authorities, given the important policy decisions made during the war period.

It is clarified how Ukrainians perceive and interact with political institutions during the war, and the level of participation of citizens in the political process and their role in shaping the political situation in modern conditions is analyzed. The article sheds light on the aspects of social and political adaptation of citizens in the difficult conditions of a military conflict.

The importance of political culture as an important factor determining political life and relations in society is emphasized. This study is aimed at understanding and highlighting important aspects of the political landscape during the military conflict and its impact on the current political reality in Ukraine.

The difference from other studies is that this study focuses on the influence of political culture on the development of society under martial law. The specifics of the Ukrainian political context are highlighted and various research methods are used.

The scientific novelty of the study provides a new understanding of political culture and the culture of politics in modern Ukraine. It is noted that the conditions of martial law call for the people's endurance and interaction with the authorities to strengthen political stability and consolidate society.

The authors emphasize the relevance of the topic in connection with the complex challenges facing Ukraine, and see the key to further political science and interdisciplinary research in the understanding of the influence of political culture on the development of society.

Key words: political culture, political culture, power, society, democracy, war.

Постановка проблеми. Проблематика статті визначає, як політична культура впливає на сприйняття політики та діяльності органів влади в період війни, як змінюється культура політики зі сторони влади водночас та яким чином українці беруть участь у політичному процесі в умовах воєнного стану.

Аналіз політичної культури України важливий для розуміння того, як розвиватися демократії, громадянському суспільству та політичній стабільності в країні. Деякі кроки в цьому напрямку вже зроблені багатьма науковцями, але політична культура повинна бути закріплена на рівні політичної свідомості громадян. Це означає, що люди повинні розуміти, що означає бути громадянином демократичної держави, і мати бажання брати участь у політичному житті.

Також важливо, щоб держава та громадянське суспільство взаємодіяли ефективно. Мається на увазі, що держава повинна бути відкритою для критики та пропозицій від громадянського суспільства, а громадянське суспільство повинно бути готовим співпрацювати з державою для розв'язання спільних проблем. Адже починаючи з 2022 року Україна переживає дуже сильні зміни у політичному процесі перетворення. Суспільство розділилося на тих, хто підтримує чинну владу у важкі часи для країни й тих, хто потребує змін, надаючи перевагу невідомому майбутньому.

Ми вважаємо, що питання взаємодії політичної культури та суспільства впливає на культуру політики та є важливим для подальших політологічних та міждисциплінарних досліджень. Вони допоможуть нам краще зрозуміти, як політична культура впливає на розвиток суспільства під час повномасштабного воєнного вторгнення росії на територію України.

Аналіз останніх досліджень і публікацій: політична культура – це складне і багатогранне явище, яке виникло давно, але саме поняття оформилося ще з появою держави в часи Платона та Арістотеля. Протягом останніх 100 років «політична культура» вивчається більш детально вітчизняними та зарубіжними вченими. Перші серйозні наукові дослідження політичної культури були проведені в середині ХХ століття американськими вченими Г. Алмондом, С. Вербою та Л. Паєм. У СРСР поняття політичної культури почали активно вивчати лише у 80-х роках та зосереджувалися на таких аспектах, як: сутність політичної культури, домінуючі цінності політич-

ної культури, регіональні відмінності політичної культури, механізми й засоби формування політичної культури тощо.

В Україні політична культура є предметом дослідження багатьох вчених. Серед них В. Андрущенко, О. Бабкіна, В. Бебик, І. Варзар, М. Головатий, В. Горбатенко, М. Остапенко, І. Поліщук, В. Ребкел, Ф. Рудич, С. Рябов, С. Телешун, Л. Шкляр, П. Шляхтун та інші. Саме ці видатні вітчизняні науковці у своїх працях досліджують переважно політичну культуру, яка сприяє об'єднанню суспільства навколо спільних цінностей і норм, політичну культуру, яка забезпечує ефективну комунікацію між громадянами та політичними інститутами, а також визначає правила поведінки в політичному процесі.

Політична культура є важливим фактором, який впливає на розвиток суспільства. Вона визначає, як громадяни сприймають політику, як вони беруть участь у політичному процесі і як вони взаємодіють з політичними інститутами.

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми. Актуальність теми дослідження полягає в тому, що вона висвітлює важливу проблему впливу політичної культури на розвиток суспільства в умовах воєнного стану. Ця проблема є особливо актуальною для України, яка вже два роки перебуває у стані війни з країною-терористом та агресором – росією.

Війна є серйозним випробуванням для політичної культури будь-якого суспільства. Вона може призвести до змін у політичних цінностях, нормах і поведінці людей.

Також важливо зрозуміти, як політична культура впливає на розвиток суспільства в умовах війни, щоб розробити ефективні заходи для зміцнення політичної стабільності та консолідації суспільства.

Стаття відповідає на актуальну потребу у дослідженні впливу політичної культури на розвиток суспільства в умовах воєнного стану та є важливою для розуміння сучасних політичних процесів в Україні та інших країнах, які перебувають у стані війни.

Формулювання цілей статті (постановка завдання). Метою статті є: дослідити політичну культуру та культуру політики в Україні під час війни, а також уточнити самі поняття «політична культура» та «культура політики». Автори ставлять за мету довести, що політична культура має високий рівень патріотизму та національної ідентичності в сучасному українському суспільстві та

проаналізувати рівень довіри громадян до влади під час війни.

Виклад основного матеріалу досліджень.

Відома українська дослідниця М. Остапенко у своїх працях зазначає, що «існує багато дефініцій політичної культури, кілька підходів до розуміння її сутності. Необхідно зазначити, що у західних і вітчизняних науковців немає єдиного підходу як до самої категорії політичної культури, так і до її змісту, структурних компонентів, функцій. Складність у розумінні й тлумаченні політичної культури пов'язується з тлумаченням самого поняття «культура» в культурології. На сьогодні можна налічити більше 500 визначень цього поняття, що певним чином ускладнює пізнавальну ситуацію також з поняттям політична культура. У найзагальнішому вигляді її можна розглядати як суб'єктивний вимір суспільних основ політичної системи. Серед різноманітних інтерпретацій політичної культури і культури загальної визнається те, що політична культура є складовою, своєрідною підсистемою загальної культури суспільства, але водночас може виявляти себе як «самостійне», автономне явище» [1, с. 7].

Інший вітчизняний дослідник І. Поліщук у своїх працях дає наступне визначення, де зазначає, що «політична культура — це сукупність типових, відносно сталих знань, уявлень, настанов, переконань, цінностей, орієнтацій, зразків поведінки, символів, яка склалася внаслідок історичного досвіду попередніх генерацій національної (соціальної) спільноти, транслюється від покоління до покоління, але має істотний трансформаційний потенціал та виявляється в діяльності суб'єктів політичного процесу та у функціонуванні політичних інститутів» [2].

Ми вважаємо, що політична культура і культура політики є важливими аспектами функціонування суспільства і політичної системи. Адже політична культура – це ще сукупність соціально-психологічних настанов, цінностей і зразків поведінки соціальних верств, окремих громадян, які стосуються їх взаємодії з політичною владою. Політична культура охоплює рівень знань та уявлень про політику, емоційне ставлення до неї, що мотивує політичну поведінку громадян.

Тобто, політична культура впливає на поведінку людей і діяльність різних організацій, на їх сприйняття явищ внутрішньої й міжнародної політики, оцінку політичних систем і режимів, правлячих груп і окремих політичних лідерів, визначення людиною свого місця в політичному житті суспільства. Вона відкриває широкі перспективи для політичного прогнозування, розробки політичного курсу, прийняття і реалізації конкретних політико-управлінських рішень.

На думку М. Точицького «особливість політичної культури полягає в тому, що вона реалізується

в політичній діяльності в формі специфічних політичних цінностей і норм. Цінності – головна мотиваційна основа політичної культури. Йдеться насамперед про принципи, ідеали, поняття добра й зла, справедливості, щастя, якими керується соціум, група, людина. Саме в системі цінностей відбувається діяльно-зацікавлене ставлення людей до явищ соціальної та політичної дійсності. Натомість байдужість людей до громадських справ найчастіше й слугує зручним інструментом для розбудови гібридних форм політико-владних відносин» [3, с. 25].

Ми повністю погоджуємося з М. Точицьким, адже вважаємо, що цінності є головною мотиваційною основою політичної культури. Вони визначають, що саме люди вважають важливим у політичному житті, які цілі вони ставлять перед собою, якими засобами вони прагнуть їх досягти.

А ось байдужість людей до громадських справ є серйозною проблемою, яка може призвести до негативних наслідків, адже такі громадяни не беруть участі в політичному житті, не формують власні політичні погляди, не контролюють владу. Це створює сприятливі умови для розбудови гібридних форм політико-владних відносин, в яких влада спирається на обмежене коло людей, а інтереси більшості населення не враховуються.

На нашу думку, щоб подолати байдужість людей до громадських справ, необхідно формувати в суспільстві політичну культуру, яка базується на демократичних цінностях, а також навчати людей критично мислити, мати власні політичні погляди, брати участь у політичному житті.

І. Поліщук наголошує на тому, що поки Україна знаходилася у складі радянського союзу її «політична культура поневоленої нації дедалі більше характеризувалася конформізмом, забуттям власних традицій і символів, насиченням суспільної свідомості та суспільних відносин чужоземними цінностями й нормами, посиленням аморальних проявів та рабської психології. Тобто за цей період часу ментальність нації, яка тривалий час не мала власної державності і перебувала в неволі, серйозно деформувалася» [4, с. 139–140].

Ми вважаємо, що після здобуття Україною незалежності розпочався процес відродження української політичної культури. Однак він досі є тривалим і складним. Для того, щоб подолати деформації, які сформувалися за часів радянського союзу, необхідно формувати в суспільстві політичну культуру, яка базується на демократичних цінностях.

У своїх наукових працях видатний науковець Є. Головаха розрізняє такі поняття, як «політична культура українського народу» та «політична культура народу України». Перше поняття передбачає у ролі творця і носія політичної культури українську етнічну націю, а друге – всіх громадян укра-

їнської держави (держави Україна). Політична культура народу, підкреслює науковець: «є найбільш стабільним феноменом політичного життя того чи того етносу, незалежно від того, чи існує етнос як нація, що має розгорнуті форми соціально-економічної та політичної організації, або як населення регіону, що існує у межах держави, створеної іншим етносом» [5, с. 28].

Якщо ми говоримо про те, що політична культура українського народу – це політична культура етнічної української нації, яка склалася протягом її історії, то тут Є. Головаха робить акцент на тому, вона є найбільш стабільним феноменом політичного життя українського народу. А ось політична культура народу України – це політична культура всіх громадян української держави. Вона є менш стабільною, ніж політична культура українського народу, оскільки залежить від багатьох факторів, зокрема від політичної ситуації в країні, від діяльності політичних інститутів, від освітнього рівня населення тощо.

Варто зазначити, що, в цілому, політична культура українського народу характеризується такими рисами, як: високий рівень патріотизму та національної ідентичності; віра в необхідність демократичних перетворень; недовіра до політичних інститутів та політиків.

Своєю чергою, політична культура народу України розвивається та змінюється під впливом таких факторів, як: історія та культура українського народу; політичний режим та політична ситуація в країні; соціально-економічний розвиток країни тощо.

Кажучи про те, що політичні орієнтації не можуть охарактеризувати політичну культуру, як національну, Є. Головаха має на увазі, що вони не відображають усіх аспектів політичної культури. Політичну культуру також формують такі фактори, як: цінності, норми, традиції, менталітет тощо.

Наприклад, нам відомо, що політична культура українського народу характеризується такими цінностями, як свобода, справедливість, рівність, патріотизм. Ці цінності відображають національну ідею українського народу. Вони визначають ставлення людей до політики та політичного процесу.

Цілком очевидно, що політична культура також формується під впливом таких норм, як законність, демократія, соціальна справедливість. Ці норми регулюють політичну поведінку людей.

О. Рудакевич вважає, що треба зосередити свою увагу на тому, що «певними перешкодами на шляху дослідження національної політичної культури в Україні були відсутність ясності щодо моделі та стратегії формування модерної української нації та традиційне для радянського суспільствознавства дистанціювання від дослідження гострих національних проблем, яке про-

довжує проявлятися і в умовах суверенної держави» [6, с. 134].

Ми вважаємо, що традиції та менталітет також відіграють важливу роль у формуванні політичної культури. Наприклад, традиція соборності відображається у прагненні українського народу до об'єднання в єдину незалежну державу. Менталітет українців, який характеризується прагненням до свободи та справедливості, також впливає на їхню політичну поведінку.

Таким чином, політична культура народу України є складним і багатогранним феноменом, який формується під впливом різних факторів.

А. Дженусов у своїх наукових дослідженнях доводить, що «структура політичної культури суспільства багаторівнева: рівень освіти населення і можливість її отримання, гуманістична спрямованість політичної соціалізації; ефективність вирішення політичними інститутами, урядом питань задоволення потреб населення; свобода в розповсюдженні та отриманні різноманітної політичної інформації; ідеали і цілі суспільства, різних соціальних груп, уряду та їх узгодження; наявність реальної можливості для всіх громадян брати участь в політичному житті, наявність конкуруючих політичних партій з багаторічним досвідом роботи; захищеність населення від свавілля влади, зазіхань злочинців; наявність легальних можливостей для населення регулярно контролювати і змінювати владу шляхом виборів, якщо остання не реалізує належним чином суспільні інтереси; дотримання етики, моралі суб'єктами політики» [7, с. 116].

На наш погляд, виділені А. Дженусовим фактори є важливими для розуміння структури політичної культури суспільства. Вони відображають різні аспекти політичної культури суспільства, її особливості та характеристики.

О. Бабкіна та В. Горбатенко зазначають, що «політична культура громадянського суспільства характеризується єдністю громадянських прав і обов'язків та пріоритетом прав і свобод людини в державі. Основними її складовими є рівень політичної свідомості, політичної діяльності та поведінки соціальних суб'єктів» [8, с. 316].

Політична культура, як і загальна культура, складає систему, що в найменшій мірі піддається змінам. Завдяки цій невід'ємній властивості, культура виконує одну з найважливіших функцій – забезпечення соціальної спадкоємності, гарантуючи тим самим еволюційний хід суспільного розвитку історії. Нині спостерігається підвищений інтерес до проблем політичної культури, обумовлений соціокультурними та геополітичними зрушеннями, що відбуваються у світі, розширенням міжнародних зв'язків, зростанням ролі свідомого і відповідального вибору мети й засобів перетворювальної діяльності. На підвищення інтересу до

цієї проблематики вплинули військові зіткнення, загострення протиріч ідеологій, релігій, етносів тощо. А починаючи з 2022 року наша країна зіштовхнулася з новими викликами та загрозами з боку росії. Тепер Україна перебуває у нових реаліях війни.

Образ держави, її репутація у світі та міжнародний авторитет багато в чому формуються саме на основі культурних надбань, інтенсивності її культурних зв'язків з іншими державами, ступеня її участі в міжнародному культурному обміні, рівня культурного розвитку і вміння використовувати свій культурний потенціал на світовій арені. Саме культура має ті унікальні можливості, що пов'язані з формуванням позитивного образу народів, держав, який в кінцевому підсумку допомагає і у вирішенні політичних проблем.

Сьогодні питання про національну культурну політику, яка є одним з важливих елементів системної картини держави, для України набуває особливої актуальності і вимагає ретельного концептуального опрацювання.

Вивчення політичної культури суспільства дозволяє глибше усвідомити причини «збоїв» у роботі політичної системи, а також невдач деяких реформ та інших масштабних соціальних перетворень, дає можливість глибше зрозуміти мотиви політичної поведінки громадян і прийняття полі-

тичних рішень державними керівниками, причини численних і різноманітних політичних конфліктів, які неможливо пояснити тільки боротьбою за владу.

У нашому науковому дослідженні ми вирішили проаналізувати рівень довіри громадян до влади до повномасштабного вторгнення країни-агресора росії та під час воєнного стану.

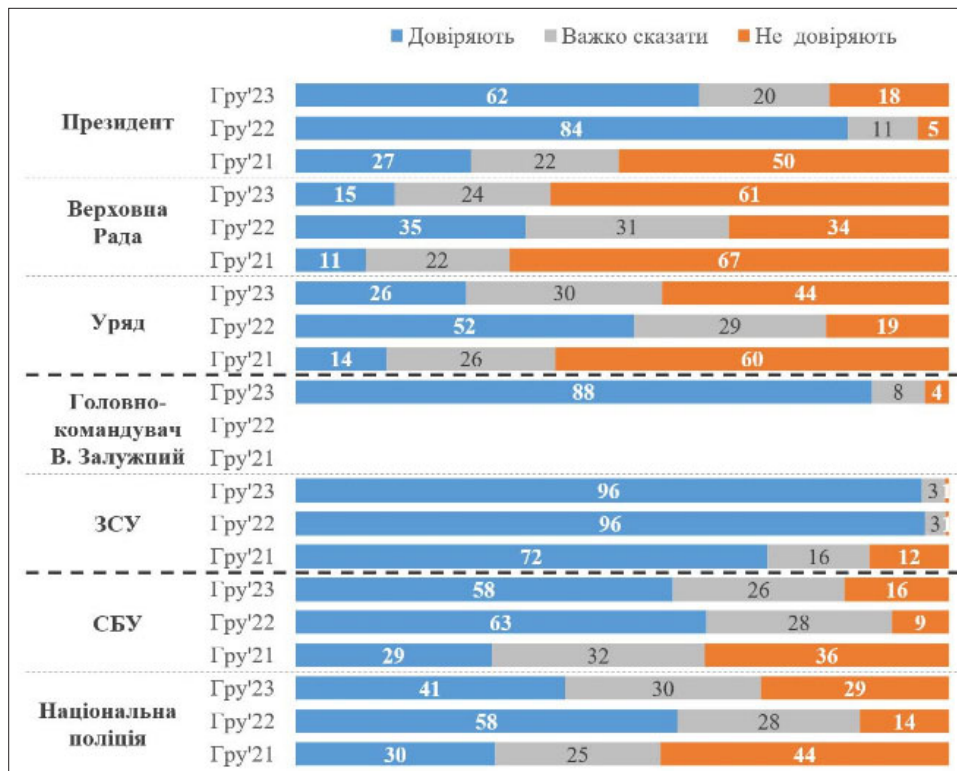
Для того, щоб з'ясувати, як українці сприймають та взаємодіють з політичними інститутами під час війни, було проведено ряд соціологічних опитувань. Ці опитування проводилися різними організаціями, включаючи Київський міжнародний інститут соціології (КМІС) та Центр Разумкова.

Опитування показали, що українці в цілому позитивно сприймають діяльність влади під час війни. Вони високо оцінюють героїзм українських військових, роботу волонтерів та допомогу міжнародних партнерів. Однак, українці також критично оцінюють ефективність та прозорість діяльності влади. Вони вважають, що влада занадто повільно приймає рішення, що вона не підзвітна народу і що в ній панує корупція.

Так, наприклад, за даними КМІС та проведення ним соціологічних опитувань було доведено, що протягом 2023 року, в порівнянні з 2022 роком довіра до уряду знизилася з 52% до 26%. Дані для аналізу були взяті за декілька років протягом грудня 2021–2023 рр. (таблиця 1).

Таблиця 1

Рівень довіри українців до влади

* За даними КМІС щодо проведення власного всеукраїнського опитування громадської думки «Омнібус» упродовж 29 листопада–9 грудня 2023 р.

Таким чином, відповідно до даної таблиці, ми бачимо, що українці з наведених прикладів структури органів влади (Президент, Верховна Рада, Уряд, ЗСУ, СБУ та Національна поліція) найбільше довіряють ЗСУ, (тенденція є незмінною протягом багатьох років), а також Головнокомандувачу В. Залужному. Слід зазначити, що громадяни України мали високі очікування від діяльності влади у 2022 році, особливо в таких сферах, як економічне відновлення, соціальне забезпечення та збройний опір країні-терористу, адже протягом цього часу західні партнери активно надавали Україні військову, фінансову, економічну та соціальну підтримку. Однак влада зіштовхнулася з низкою викликів. В результаті більша частина українців вважають, що влада не виправдала їх очікування.

На сьогодні українців турбує неефективність і непрозорість роботи влади. Вони вважають, що влада занадто повільно приймає рішення, що вона не підзвітна народу і що в ній панує корупція, яку часто розхитують у ЗМІ та соціальних мережах. Вкидання дезінформації також впливає на політичні рішення високопосадовців. Тому, на нашу думку, влада найближчим часом повинна вжити усіх заходів для вирішення проблем українського народу, якщо вона хоче повернути його довіру. Це включає в себе впровадження реформ для покращення ефективності та прозорості влади та виконання своїх обіцянок народу, не дивлячись на скрутні часи.

Виконавчий директор КМІС А. Грушецький зазначив, що «наростання критики і зниження довіри владі, скоріше за все, є наслідком, з одного боку, несправджених очікувань на цей рік та, з іншого боку, претензіями щодо ефективності та прозорості діяльності. Важливо, що при цьому критика наразі не переростає у вимоги виборів (зараз абсолютна більшість проти будь-яких виборів)» [9].

Ми вважаємо, що наростання критики влади має ряд наслідків, зокрема: по-перше, це може призвести до зниження легітимності влади; по-друге, посилити політичну нестабільність; по-третє, ускладнити вирішення проблем, з якими стикається країна.

А.Грушецький зазначив, що: «Поточна критика, вочевидь, значною мірою пов'язана з можливо неефективною витратою місцевих бюджетів. Хоча реформа децентралізації сприймається українцями як одна з найбільш вдалих реформ (її більшість її підтримують), але наразі є небезпечна тенденція формування образу місцевої влади як не дуже відповідальної в умовах повномасштабної війни. В результаті громадська думка може не захистити місцеву владу від можливої рецентралізації та згорання децентралізації» [10].

Так, наприклад, за результатами соціологічного опитування, що проводилося соціологічною служ-

бою Центру Разумкова з 22 лютого по 1 березня 2023 року в рамках проекту Програми МАТРА, зазначено, що більшість респондентів висловлюють недовіру державному апарату (чиновникам) (не довіряють їм 64%), політичним партіям (63%), судам (судовій системі загалом) (59%), Верховній Раді України (51%) [11].

Дані соціологічного опитування, проведеного Центром Разумкова, підтверджують висновки Антона Грушецького про наростання критики влади в Україні. Більшість респондентів висловлюють недовіру до всіх основних інститутів влади, включаючи державний апарат, політичні партії, суди та Верховну Раду України.

Слід зазначити, що процес формування політичної культури відбувається передусім під впливом політичного життя, певних режимів, політичних систем. Чим вони демократичніші, тим вищий рівень політичної культури громадян. За таких обставин виховний процес здійснюється об'єктивно. Але, попри це, необхідні цілеспрямовані заходи й засоби: демократична система освіти й політосвіти, змістовна робота засобів масової інформації, високий духовний рівень мистецтва й літератури, конструктивний вплив на маси партійних і непартійних об'єднань, творчий розвиток гуманітарних наук тощо.

Порівняльний аналіз сучасного стану може допомогти зрозуміти, як суспільства сприймають та взаємодіють з політичною владою. Ось деякі ключові аспекти, які ми пропонуємо розглянути для порівняльного аналізу політичної культури та культури політики в сучасному суспільстві:

1) Політична участь у виборах та громадських обговореннях (підписання петицій тощо).

2) Довіра до політичної системи, тобто рівень довіри громадян до політичних інститутів, таких як уряд, парламент, суди. Чи вірять люди, що їхні владні органи діють в їх інтересах?

3) Залученість та зацікавленість молоді у політиці та чи беруть вони активну участь у політичних процесах.

4) Соціальні рухи й активізм.

5) Медіа та інформаційна культура.

6) Політична освіта.

7) Цінності та ідеології та як вони впливають на політичні вибори.

8) Громадянське суспільство.

9) Міжнародні відносини. Тут мається на увазі те, які взаємини між різними етнічними та культурними групами впливають на політичну ситуацію.

10) Зовнішньополітичні позиції, тобто ставлення суспільства до зовнішньополітичних питань та відносин з іншими країнами.

Ми вважаємо, що порівняльний аналіз може виокремити схожі та відмінні риси, а також виділити можливі шляхи для подальшого розви-

тку політичної культури та культури політики в конкретних суспільствах.

Висновки з даного дослідження і перспективи подальших розвідок у даному напрямку. Таким чином, на основі наших досліджень та аналізу ми дійшли висновку, що різниця між політичною культурою та культурою політики полягає у тому, що «політична культура» та «культура політики» – це два близькі, але не тотожні поняття.

«Політична культура» – це сукупність політичних цінностей, норм і стереотипів поведінки, які притаманні певному суспільству. Вона визначає, як люди сприймають політику, як вони беруть участь у політичному процесі і як вони взаємодіють з політичними інститутами.

«Культура політики» – це сукупність норм, цінностей, правил і стереотипів поведінки, які притаманні політичній еліті. Вона визначає, як політики сприймають політику, як вони поведуться в політичному житті і як вони взаємодіють з іншими політичними акторами.

Основна відмінність між політичною культурою та культурою політики полягає в тому, що політична культура стосується всього суспільства, а культура політики – лише політичної еліти.

Також нами доведено, що політична культура є більш широким поняттям, ніж культура політики. Вона включає в себе не лише політичні цінності, норми і стереотипи поведінки, а й інші аспекти, такі, як політична свідомість, політична активність, політична участь. А культура політики є більш специфічним поняттям, ніж політична культура. Вона стосується лише політичної сфери й містить лише політичні аспекти.

Політична культура є більш стабільним поняттям, ніж культура політики. Вона формується протягом тривалого часу і є більш стійкою до змін. Культура політики може змінюватися швидше, оскільки вона залежить від конкретних політичних обставин та факторів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Остапенко М.А. Політична культура суспільства: *Навч. посіб.* К. : МАУП, 2008. 96 с. Бібліогр.: С. 88–91.
2. Поліщук І.О. «Політична культура»: категоріальне осмислення. *Український науковий журнал «ОСВІТА РЕГІОНУ» політологія психологія комунікації.* 2012. № 4, С. 78–85.
3. Тоцицький М.С. Політична культура суспільства в умовах «гібридного» політичного режиму: структура та функції. *Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова* Випуск 29'2020. С. 21–29.
4. Поліщук І.О. Політична культура постсоціалістичних України та Польщі: особливості трансформацій. *Вісник Національного університету «Юридична академія України імені Ярослава Мудрого».* Серія: Філософія, філософія права, політологія, соціологія. Харків. 2014. № 3, С. 135–144.
5. Головаха Є. Політична соціалізація в посткомуністичній Україні. *Політична думка.* 1994. № 2, С. 26–29.
6. Рудакевич О. Політична культура як об'єкт дослідження в умовах національного відродження. *Політичний менеджмент.* 2012. № 3(54), С. 127–135.
7. Дженусов А. Відмінність структур та рівнів розвитку політичної культури. *Соціально-гуманітарні знання.* 1999. № 4, С. 115–118.
8. Політологія : підручник / За ред. О.В. Бабкіної, В.П. Горбатенка. – 3-є видання, перероблене, доповнене. К.: Видавничий центр «Академія», 2010. 568 с. (Серія «Альма-матер»).
9. Динаміка довіри соціальним інституціям у 2021–2023 роках. *Київський міжнародний інститут соціології: соціологічні та маркетингові дослідження* (18.12.2023) URL: <https://www.kiis.com.ua/?lang=ukr&cat=reports&id=1335&page=1> (дата звернення: 15.01.2024).
10. Динаміка сприйняття напрямку справ в Україні та довіри до окремих інституцій між травнем 2022 року та жовтнем 2023 року. *Київський міжнародний інститут соціології: соціологічні та маркетингові дослідження* (31.10.2023). URL: <https://kiis.com.ua/?lang=ukr&cat=reports&id=1321&page=1> (дата звернення: 18.01.2024).
11. Оцінка громадянами ситуації в країні та дій влади, довіра до соціальних інститутів (лютий – березень 2023 р.). *Разумков центр.* 15.03.2023. URL: <https://razumkov.org.ua/napriamky/sotsiologichni-doslidzhennia/otsinka-gromadianamy-sytuatsii-v-kraini-ta-dii-vlady-dovira-do-sotsialnykh-instytutiv-liutyi-berezen-2023r> (дата звернення: 18.01.2024).